

Congregation Ahawas Achim B'nai Jacob and David

A Shul, A Community, A Torah Way of Life In West Orange, New Jersey

Haggadah Shiur 5779

Rabbi Yosef Sharbat

A Collection of Divrei Torah and Thoughts from Numerous Haggadot

Approaches

The answers to our question may well lie in a series of powerful lessons that emerge from the rituals of the first Korban Pesach – lessons that we are meant to remember and commemorate each year...⁴

I. Between Liberty and Freedom

Most immediately, the first Korban Pesach draws our attention to the two different dimensions of freedom that exist in Jewish thought: *dror* and *cherut*.

A. *Dror* (liberty) – the removal of external constraints, physical or otherwise, that impede upon an individual's personal choice and independent action. *Dror* is either conferred upon an individual by an outside force or attained by an individual through severance from that force.

B. *Cherut* (freedom) – the injection of positive purpose and value into one's life. The individual who enjoys *cherut*, by choosing to pursue a higher goal, actively frees himself from servitude to the surrounding world and its potentially enslaving influences. *Cherut* is not granted by another but must be attained by an individual alone.

One can be free even when not at liberty. One can be at liberty yet not be free.

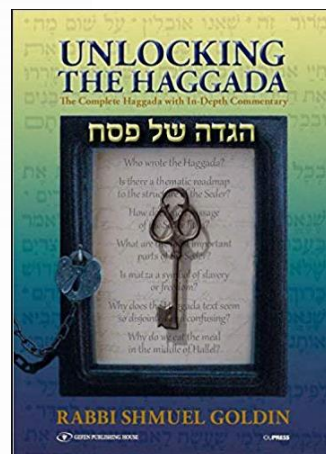
While still enveloped in the darkness of Egyptian servitude, the Israelites are commanded to declare their *cherut*. By setting aside a lamb, the god of Egypt, on the tenth day of Nisan; by publicly waiting four days and then slaughtering and consuming that lamb on Pesach Eve, the Israelites demonstrate that they are already free from Egypt and the Egyptians. *Although physical liberty will only be achieved on the morrow, the Israelites attain their spiritual freedom while still in Egypt, on the night of the Korban Pesach.*

How appropriate, then, that we mark this night each year at the Seder. How many times through a long and arduous history have we, the descendants of those first Israelites, been forced to relive the scene of the Korban Pesach in actual life? How many times has our nation been called upon, against the backdrop of physical darkness and persecution, to declare spiritual and philosophical freedom from its oppressors? How many times will we be forced to do so again, before the dawn of the messianic age?

As we sit in the comfort of our homes, we recall Sedarim courageously observed under very different circumstances; from basements in Catholic Spain to prisons in Arab lands, from Nazi labor camps to the Soviet Gulag. And, through these collective memories, a sobering message of the Seder becomes abundantly clear. The ability to achieve freedom, even in the absence of liberty, has always been and continues to be a talent crucial to the survival of the Jewish nation.

At the same time, reliving the night of the Korban Pesach also reminds us of the emptiness of liberty without freedom. Had the Israelites left Egypt without first experiencing the rituals of the previous night, their emancipation would have been incomplete. *Dror* only has meaning when it is accompanied by *cherut*, when the removal of external constraints is accompanied by the injection of positive purpose.

Why do so many citizens of the United States and other democratic countries remain deeply unhappy in spite of the liberties they possess – liberties unimaginable in other times and places?⁵ How many of us and those around us, living at liberty in free societies, nonetheless feel enslaved to the pressures of an outside world? The ancient formula proposed by the Talmudic sages rings true to our day: *"Ein lecha ben chorin ela mi she'oseik b'talmud Torah"* (No one is free except for he who involves himself in the study of Torah).⁶ Meaning in life is attained through the recognition of a purpose beyond oneself. Only through belief in and pursuit of such a higher cause can a human being truly be "free."

— נוסח ההגדה שנהגו בו ישראל בזמן הגלות

בנוסח ההגדה אנו אומרים מצה זו על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם שנאמר ויאפו את הבצק וכו'. אמנם במשנה בערבי פסחים הלשון הוא בקיצור, מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים, ולא יותר. וצ"ע למה משנים מנוסח המשנה. וכבר העיר בזה הנצי"ב פרשת ראה (סי' ג').

וכן יש לדייק בדברי הרמב"ם (פ"ז מהל' חמץ ומצה הלכה ז') שכתב ח"ל, מצה על שם שנגאלו, עכ"ל. ובנוסח ההגדה כתב ח"ל, מצה זו שאנו אוכלין על שם מה, על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד, שנאמר ויאפו את הבצק עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם, עכ"ל. הרי שבהלכות כתב דברים קצרים כעין לשון המשנה, ובנוסח ההגדה האריך בנוסח שלנו. וצ"ע.

וכתב הנצי"ב (שם) דיש חילוק בין עבודת הסדר בזמן הבית, ועבודת הסדר בזמן הגלות, דבזמן הבית עיקר הזכרון של יציאת מצרים היה על הקרבן פסח, והמצה והמרור היו טפלים לו, אמנם בזמן הגלות העיקר הוא המצה. ולכן המשנה ראינו בזמן הבית לא האריך על המצה אלא אמר על שם שנגאלו אבותינו, אבל בזמן הגלות אנו מבארים יותר ואומרים על שלא הספיק בצקם להחמיץ וכו'.

ובזה מוכנים דברי הרמב"ם, שבהלכות כתב המשנה כצורתה, דקאי על זמן הבית, אבל בנוסח ההגדה הקדים הרמב"ם "נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות כך הוא", ולכן כתב הדברים בארוכה.

ביאור חילוק עבודת ליל הסדר בין זמן הבית לזמן הגלות

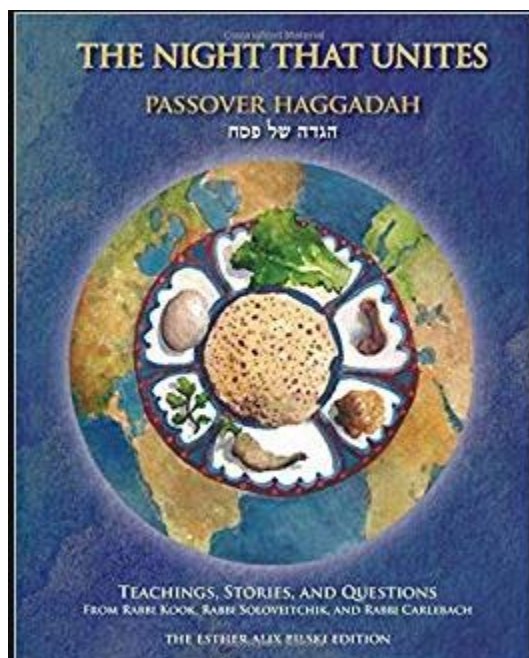
אמנם עדיין צריכים להבין, מהו החילוק בין עבודת הסדר של זמן הבית שאנו עשו העיקר לקרבן הפסח, ועבודת הסדר של זמן הגלות, שעושין המצה העיקר, ומאריכין בביאורה.

ונראה לבאר, דמיציאת מצרים לומדים הרבה יסודות באמונה, יכולת ה' והשגחתו, יסוד הנבואה, כח התפלה, ושכר ועונש, וגם עי"ז באים לידי הכרת הטוב, וקבלת עול מלכות שמים, ועבודת ה'.

ובזמן הבית היה די בכל זה, אבל בזמן הגלות אנו צריכים ללמוד ולחזק עצמנו ביסוד נוסף שנלמד מיציאת מצרים – והוא שהקב"ה גואל אותנו מגלותנו, וכמו אז, שהיינו בגלות, וקיים הקב"ה הבטחתו, וגאל אותנו, כן יקיים כל מה שהבטיחנו ע"י ידי נביאיו בענין גאולתנו, ויציאת אותנו מגלותנו. ועי"ז תתחזק אצלנו האמונה בהגאולה והצפייה והחכוי לישועה מגלותנו¹.

ולפי"ז מוכן חילוק בין העבודה שבזמן הבית, לעבודתנו עכשיו בזמן הגלות, דמלפנים בזמן הבית שהיו ישראל שרויים על אדמתם בשלום ובשלוה, שמחים עדיין בגאולת מצרים, העיקר היה הקרבן פסח, שהיה כעין קרבן תורה על הגאולה, ועל ידי המצה היו זוכרים שנגאלו אבותינו, ועל זה היו מכירים טובה להקב"ה – שגאל אותם. אמנם בזמן הגלות שאנו רוצים להתחזק באמונה בגאולה, עיקר עבודת הסדר סובב על המצה, לזכור עצם הגאולה – שבאותה שעה קיים הקב"ה הבטחתו, וגאל אותנו בחפזו באופן מהיר. ומהו אנו מתחזקים בהאמונה, שכן יעשה לנו הקב"ה, ויקיים הבטחתו לגאול אותנו במהרה.

KADESH: WHY NOT SIMPLY CALL THE FIRST STEP KIDDUSH?

On Passover night we begin with the Kiddush, the blessing of the day over wine. If this is the case, why do we not simply call the first step Kiddush? Instead, we embark on the *Simanei Ha-Seder*, the “signposts of the Seder” with the word *Kadesh*.

The word *Kadesh*, meaning “to sanctify,” is an imperative and expressed in the singular.

For Rav Kook this word is chosen intentionally because it expresses meaning beyond merely reciting Kiddush. Rav Kook explains that a slave has no control over time; control over time is the prerogative of a free person.

Since we came out of Egypt we have been able to determine how to spend our time and use it to the fullest. The imperative, *Kadesh*, means that we are responsible for using our time well. The opening call of the night is directed at each of us to contribute our talent to the nation of Israel. *Kadesh* means that we are to make tonight holy. Each Jew contributes to making this a holy day. *Kadesh*, Sanctify!

כרפס

לא יכלו לאכול רק ירקות, וזהו שמטבילין כרפס במי מלח, שהמים והמלח הם דוממים והכרפס הוא צומח, להראות שאין לנו אלא להטביל את הצומח בדומם, שהצומח מעלה את הדומם, והאדם יכול רק לאכול הצומח, ורק לאחר אמירת ההגדה אז זוכים לבחינת מדבר, דהיינו לאחר אמירת ההגדה של סיפור יציאת מצרים שזכינו לגאולת הדיבור, אזי המדבר יכול להעלות גם את החי.

כמאיר עיני חכמים (ח"ג עמ' פא) מבאר מה שמטבילין הירקות קודם אמירת ההגדה, דמה שמותר לנו לאכול בשר, הוא מפני שאדם שיש לו מעלת מדבר, הרי באכילתו מעלה את החי למדרגתו, כמבואר בספה"ק. ובמצרים מבואר בזוה"ק שהדיבור היה בגלות, ובני ישראל היה חסר להם מעלת מדבר נכי רק בני ישראל נקראים בשם מדבר, והוא רק כאשר בחינת הדיבור הוא בשלימות] ולכן

• יחץ •

וכדי שלא ימוש זכרם מביניהם יקחו דמות תמונת דיוקנם, ויחצו את התמונה לשנים ויקח אחד מהם חלק זה וחבירו יקח את החלק השני, וכאשר יפגשו אהדדי יְשְׁלִימוּ את התמונות בצוותא חדא. וזה יש לומר הכוונה בחציית המצה, היינו שכורתים ברית עם הקב"ה ומחצית המצה נותנים לו יתב"ש, והחצי השני שומרים אצלנו, וכאשר יתקרב האדם אל בוראו בשאר ימות השנה יזכה על ידי זה להשלים את התמונה ולקיים הברית.

ענין חציית המצה מבאר הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע ב'מנחם ציון' (ו"ה ורחץ) שהוא ענין כריתת ברית בין ישראל לאביהם שבשמים, וזלה"ק "ותהי מחצת העדה את האפיקומן כמו כריתת ברית, כשנפרדים שני אוהבים מחלקים טבעת אחד, וכל אחד לוקח החצי לזכרון אהבת עולם, ועל כן יחצו את המצה, שאנחנו כורתים ברית עם בוראינו ללכת בדרכיו ולשמור חוקותיו", ויתבאר ביתר שאת על פי דברי הזוה"ק (פרשת בא, שאומרים לפני ההגדה) שכל הפמליא של מעלה עומדים סביבו בעת אמירת ההגדה וסיפור יציאת מצרים, וכורתים ברית בפניו יתב"ש.

ונראה לבאר עומק הרעיון בדרך משל, לשני אוהבים שהיו צריכים להיפרד זה מזה,

אותו שכתוב בשו"ע שצריך להאריך
בא-ח-ד (כלום קר"ש סי' ס"א סעיף ו').
וכך הוא נוהג גם בפסוק זה.

נשא ה"קדושת לוי" את כפיו למרום
ואמר "רבנו של עולם מי כעמך
ישראל" הלא זה כל התכלית של ליל
הסדר וסיפור יציאת מצרים להגיע
לקבלת עול מלכות שמים, וגדולי
התנאים היו מסובין כל הלילה ומספרין
ביציאת מצרים, עד שהגיעו לתכלית זו
ואמרו תלמידיהם "הגיע זמן קר"ש של
שחרית", ראה יהודי פשוט זה, אך
בקושי התחיל את הסדר, וכבר הוא
מאריך באחד כדרך שעושים בקר"ש.
והצדיק הוסיף בדרך צחות "הגיע זמן
קר"ש של שחרית" אותיות
שחרית הם חכם, רשע, תם, ושאינו
יודע.

עד שבאו תלמידיהם ואמרו רבותינו
הגיע זמן קר"ש של שחרית
המידים מספרים על הצדיק הקדוש רבי
לוי יצחק מברדיטשוב וצוק"ל
סניגורן של ישראל שבדרכו מבית
הכנסת בליל הסדר היה מתעכב ומקשיב
לעריכת הסדר של פשוטי העם מאחורי
דלתות ביתם.

פעם אחת הקשיב לסדר של "יהודי
פשוט" עם הארץ ושמעו אומר
בהתלהבות יתירה א-ח-ד חכם, א-ח-ד
רשע, וכך לכל אחד מארבעת הבנים.
והוא נימק את מנהגו בפני בני ביתו
כי זוכר הוא מימי הילדות שאבא לימו

They discussed the Exodus all that night — והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה §

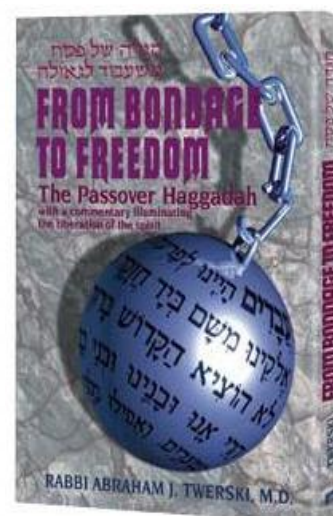
Why are we told about the gathering of scholars who discussed the Exodus all night until dawn?

Perhaps this is to tell us that fatigue is as much a psychological phenomenon as it is a physiological condition.

We know all too well what "Erev Pesach" is like in the Jewish home. Until the onset of the Yom Tov, one is busy with last-minute preparations, and by the time one sits down to the Seder, one is fairly exhausted. Add to this four cups of wine and a heavy meal, and physiology brings on drowsiness. Some of us do not even make it through the end of the Haggadah. Those that do are soon deep in slumber.

To remain awake all night after "Erev Pesach" and the Seder, by virtue of discussing the miracles of the Exodus, indicates how something which is psychologically stimulating can override physiology.

Next time we delay doing something important because "we're too tired," let us think of this portion of the Haggadah.

חכם מה הוא אומר: מה העדות והחקים והמשפטים. רשע מה הוא אומר: מה העבודה וכו'. הענין בדרך רסו, שהחכם בבואו לעיר אשר אנה למושב לו, ראשית שאלותיו על דבר עניני היהדות, באיזו שכונה נמצא בית המדרש? ואיה מקום כבוד התלמוד תורה? וכיצא בזה, כדי לקבוע דירתו סמוך למקומות קדושים אלה, אבל כשיבא אחד מעמי הארץ לעיר, ראשית שאלותיו על עסקי מנח ומסכר (ביוזנס), האם יש עבודה בעיר? ואיה איפה תחנת "לשכת העבודה"? וזה שאמר: חכם מה הוא אומר: מה העדות החקים והמשפטים, איפה בית המדרש ובית הספר לתינוקות של בית רבן. ואילו רשע מה הוא אומר: מה "העבודה". (סידן פסח).

ואת עמלנו אלו הבנים

Our toil – refers to the children

☞ Don't Forget Your Own Children

After *Bnei Yisrael* were saved from the Egyptians for the final time at the Yam Suf, Yisro, Moshe Rabbeinu's father-in-law, joins *Bnei Yisrael* in the Wilderness, escorting Moshe's wife Tziporah and their two children back to him.

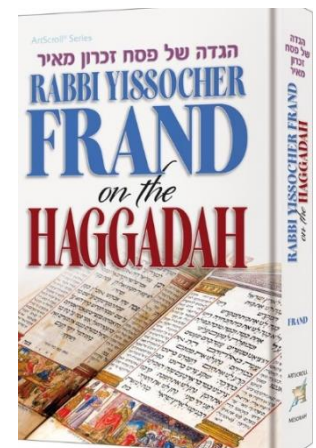
Interestingly, the Torah's depiction of Yisro's arrival includes not only the names of Moshe's children, but also the reasons for their names. Surprisingly, although the Torah did describe the circumstances surrounding the birth of Moshe's second son (*Shemos* 4:23-26) this is the first time we actually learn his name and the reason for it: וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בָּעָזָרִי וַיַּצִּלְנִי מִיַּד פָּרֹעַ, *and the name of the other was Eliezer, for "the God of my father came to my aid, and He saved me from the sword of Pharaoh"* (*Shemos* 18:3-4).

Why does the Torah reveal the reason for Eliezer's name only when describing Yisro's arrival in the Wilderness?

In *Bels Av*, Rav Elyakim Schlesinger explains that Yisro was sending a subtle message to Moshe Rabbeinu.

It is easy for a leader of a community — or in this case, of an entire nation — to become so focused on the task of tending to his large flock that he will allow his own children to slip through the cracks.

I have to worry about Klal Yisrael, he thinks to himself. If my son gets bad grades on his report card, I don't have time to worry about

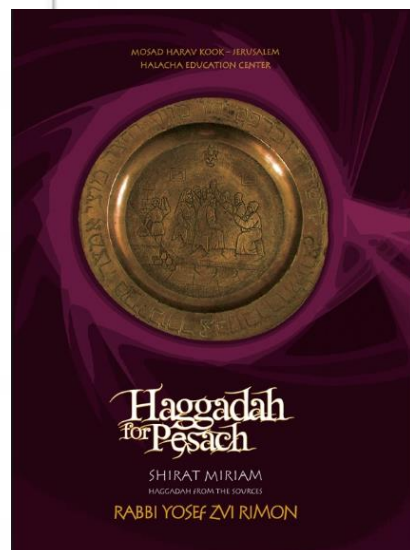
it. I'm busy with the macro problems of the Jewish people; I can't deal with my child's micro problems.

Yisro wanted Moshe Rabbeinu to realize that each individual child is a microcosm of the larger group that is *Klal Yisrael*. By reminding Moshe of the reason behind Eliezer's name, he was intimating to him: "Moshe, had Hashem not paid close attention to you, where would you be? You are only the leader of *Klal Yisrael* today because, as you yourself said, 'The God of my father came to my aid, and He saved me from the sword of Pharaoh.'"

Had Hashem's attitude been, "Moshe, you're only one person, and I have a world to run," Moshe wouldn't have survived Pharaoh's attempted execution.

A Jewish parent must realize that each child can make all the difference in the world. History is not comprised of the deeds of nations, but of the deeds of individuals. Yisro hinted to Moshe that although he now had the overwhelming responsibility of leading *Klal Yisrael*, the ultimate success of every Jew is to realize that:

ואת עמלנו אלו הבנים, *Our toil refers to the children* — especially our own children.

“And saw our suffering” – this refers to the separation of husband and wife, as it says: “God saw Bnei Yisrael and God took note” (*Exodus 2:25*).

“Our labor” – these are the sons, as it says: “Every boy that is born, you shall throw into the river and every girl you shall keep alive” (*Exodus 1:22*).

“And our oppression” – this refers to the pressure, as it says: “I have seen the oppression with which the Egyptians are oppressing them” (*Exodus 3:9*).

before it became dark, the month is prolonged” (*Rosh Hashanah 25b*).

Our Exodus from Egypt gave us the power to control the moon, rather than having the moon control us. “This month is for you” – it is given over to you, and you are not given over to it (*Yanuchanan Yeshen, 86*). Our use of the Hebrew date today is still an expression of our autonomy and freedom (on this topic, see Responsa *Mehaream Shick, Yoreh Deiah 171*; Responsa *Yabia Omer, III, Yoreh Deiah 9*; Responsa *Tzitz Eliezer, VIII:8*).

The Exodus from Egypt resulted in our complete freedom. From that point on, Am Yisrael is not enslaved to anyone or anything in the world – even to time. We are servants only of God, and that is our freedom!

The slaves of time are slaves of slaves –
The slave of God alone is free:

So when each soul requests its lot,
“My lot is God!” said my soul.

(Rabbi Yehudah Halevi)

“And saw our suffering” – what is the suffering?

The editor of the haggadah explains that this refers to the separation of men and women, the

power to have children, to have a family. Rav Yosef Dov Soloveitchik (in *An Exalted Evening: The Seder Night* by Rabbi Genack) explains this beautifully. The true tragedy of the slave is that he himself does not realize how deep his problem is, the depth of his servitude. Bnei Yisrael wept and cried out because of the hard labor, their physical slavery – “their cry for help from their servitude rose up to God.” They did not cry about what had happened to the family structure because of the decree.

God “saw our suffering” – the separation of the men and the women, and the disintegration of the family. Had God listened to our prayers and saved us only from our physical slavery, our liberation would not have been complete. God not only listened to our prayers to rescue us physically, but He took us out to spiritual freedom, and gave us the souls of free people who appreciate the importance of spiritual matters – the phenomenal strength of the family.

The things we pray for are not always of real importance, and sometimes it is the important things that are omitted from our prayers. We turn to God and say to Him, “Hear our voice,” but only

לְיָ 194

וְיָרָא אֶת מַצְרֵיכֶם – אֲפִישָׁתָם דָּרַךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם (עֵרַב: כְּבוֹ) שְׁנֵאמְרָה: וְיָרָא
אֲלֵהֶם אֶת כָּבוֹד יְיָ אֱלֹהֵינוּ, וְיִדְעוּ אֲלֵהֶם (שְׁמַח: כו, כז)
וְיָרָא מַצְרֵיכֶם – אֲלֵהֶם כְּבוֹד מִצְרַיִם (עֵרַב: כְּבוֹ) שְׁנֵאמְרָה: כָּל הַבָּרָה הַלֵּלָהּ
הַיְאֵרָה תִּשְׁלַקְכֶם וְכָל הַבָּרָה תִּתְחַץ (שְׁמַח: א, כב)
וְיָרָא מַצְרֵיכֶם – הִיא הַדָּחִיקָה, מִצְרַיִם (עֵרַב: כְּבוֹ) שְׁנֵאמְרָה: וְגַם וְאֵתָה אֶת הַלֵּלָהּ
אֲשֶׁר מַצְרֵיכֶם לֵאמֹר אֲתָם (שְׁמַח: כ, כז)

Food for Thought

How is one freed from oppression?

The editor of the haggadah mentions three types of oppression:

“And saw our suffering” – this refers to the separation of husband and wife, because of the hard labor. “Our burden” – these are the sons, namely that the infant sons were to be thrown into the river. “And our oppression” – this refers to the pressure – the pressure of the hard labor that they were forced to do. It would appear that the common difficulty in these instances was that all of them express a person’s loss of control. A man has no control over his relationship with his wife, no control over the raising of his children, and no control over his time.

All of these were meant to remove freedom from Am Yisrael, and to force them into a slave mentality – disabling their ability to make decisions, making them entirely dependent on others.

How can one be freed from this mindset? Even after Am Yisrael left Egypt, it needed to undergo a psychological revolution, to shake off the slave mentality and become psychologically free men. How does one do this?

One of the ways to accomplish this was with the mitzvah of sanctifying the new month. The determination of the Hebrew calendar, that (*Shemot 12:2*), “This month shall be to you the head of the months,” is the first mitzvah Am Yisrael received, while they were still in Egypt, on their way to freedom. How would this mitzvah help them feel like free men? After being freed, the nation’s time once again became their own, and they needed to learn to govern this time. The establishment of the Jewish Year is an expression of their independence – they are no longer subject to the demands of Pharaoh’s time – now they have their own time system.

However, the mitzvah of sanctifying the new moon has deeper implications. This is not only a system of special dates for Am Yisrael, but a system that is controlled by them. It is Am Yisrael that determines when the new month begins, based on the moon, and it is not merely an astronomical determination. Even if from an objective astronomical perspective, a certain day ought to be the beginning of the new month, the decision to proclaim a new month is left to Israel, and “if the bet din did not manage to proclaim the new month

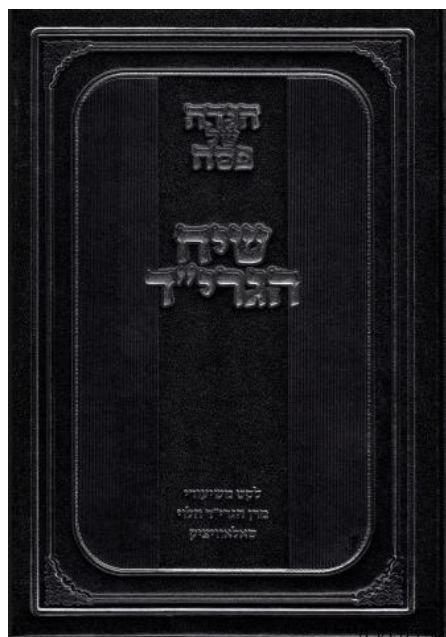
וירשתם את הארץ. וז"ל: "הכוונה בזה לשלול דעת האומרים לחדול מעסק התורה משום מלחמת הארץ שצריך חזק, והתורה נקראת תושיה (שמתשת כוחו של אדם), שאדרכה (היא) הנותנת לו כח וגבורה להתחזק במלחמת ה'". וכבר אמר דוד המלך בתהלים²⁵: "ויתן להם ארצות גויים... בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו", פירש הרד"ק שם: "נתן להם הארץ על תנאי שישמרו חקיו ותורותיו".

התורה וארץ ישראל נתנו לעם ישראל על ידי רב ותלמידו. על ידי משה רבנו התורה ניתנה, ויהושע תלמידו כבש את ארץ ישראל. כקשר בין יהושע למשה, בין תלמיד לרב, כך הקשר בין נתינותיהם. בין ארץ ישראל שניתנה על ידי יהושע, לבין התורה שניתנה על ידי משה. דבר זה יש לו רמז במאמר חז"ל על משה ויהושע. שאמר²⁶: "פני משה כפני חמה, ופני יהושע כפני לבנה". משה הרב שניתנה תורה על ידו, נמשל לחמה. ויהושע התלמיד שכבש את הארץ, נמשל ללבנה. וכיון שהלבנה המאירה אין אורה משל עצמה, אלא מקבלת את אורה מן החמה, ולשם כך

צריכה הלבנה להיות מכוונת לעומת החמה, כדי שייגיע אור החמה אליה, כדרך תלמיד שצריך לכוון את לבו כנגד הרב. הוא הדין ארץ ישראל, מתנת התלמיד, צריכה להיות מכוונת כלפי התורה מתנת הרב, כי "תורה אור", ולא להיפך, כפי שיש המבקשים לכוון את התורה לעומת ארץ ישראל, ולהתאימה אליה:

יְאֵלֹה נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הַכְּנִיסָנוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל דִּינֵנוּ. הָעִיר בַּעַל הַתּוֹרָה תְּמִימָה¹⁹, אֲבָל לְהִיפֹךְ לֹא נֹאמַר, אֵילֹה הַכְּנִיסָנוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דִּינֵנוּ. לְפִי שְׂבֹאפוֹן זֶה - לֹא הִיא דִּינֵנוּ, שְׂבִלֵי תּוֹרָה, אֵין יִתְרוֹן לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל שֶׁאֵר אֲרָצוֹת, כְּמוֹ שְׂבִלֵי תּוֹרָה אֵין לְיִשְׂרָאֵל יִתְרוֹן עַל שֶׁאֵר הָאוֹמוֹת עָכְתָּ ד'. וְכְמוֹ שֶׁאֵמַר רַב סַעְדִּיָּה גֵּאוֹן²⁰: "אוֹמַתְנוּ אֵינְנָה אוֹמָה כִּי אִם בְּתוֹרוֹתֶיהָ". שֶׁכֵּן הַחִיבוֹר שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל אֵל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בֹּא מִכַּח הַתּוֹרָה. כֵּן אֵמַר הַכְּתוּב²¹: "וְשִׁמְרָתֶם אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר

אֲנִי מֵצוּךְ הַיּוֹם, לְמַעַן תִּחְזְקוּ וּבֹאֲתֶם וְיִרְשֶׁתֶם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ". וְכֵן אֲנוּ מוֹצֵאִים בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁבֹא לִכְבוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ אֵמַר לוֹ הַקִּב"ה שִׁיתְחַזֵּק לִשְׁנֵי דְבָרִים. הָאֶחָד, לִכְבוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ. וְהַנּוֹחֵלָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר²²: "חֹזֶק וְאִמָּץ כִּי אַתָּה תִּנְחִל אֶת הָעָם הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ". וְעוֹד אֵמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן חֹזֶק וְאִמָּץ, לְשִׁמּוֹר אֶת הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר²³: "רַק חֹזֶק וְאִמָּץ מְאֹד לְשִׁמּוֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַתּוֹרָה". וּבִצְוֵי עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה הַזֶּהִירוּ ב"מֵאֹד", כְּמוֹ שֶׁאֵמַר לוֹ: "חֹזֶק וְאִמָּץ מְאֹד", כִּי שְׁמִירַת הַתּוֹרָה תִּנְאִי הִיא לִירוּשַׁת הָאָרֶץ, וְהִיא הַנּוֹתֵנָת כֹּחַ וְגִבּוֹרָה לִכְבוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן אֵמַר בַּעַל אוֹר הַחַיִּים²⁴ הֵק' עַל הַפְּסוּק הַנּוֹכַח, "וְשִׁמְרָתֶם אֶת הַמִּצְוָה... לְמַעַן תִּחְזְקוּ..."

ס"ו) בענין שלחן עורך. סימני הסדר יסודם מהראשונים. יש לעיין מהו הסימן של שלחן עורך, דהלא מה שסוער בליל הסדר הוא מדין עונג ושמחת יו"ט שחייב כמו בשאר ימים טובים, ולכאורה אין זה מהסימנים המיוחדים לסדר, ומה ראו

הראשונים להכניס את שלחן עורך לסימני הסדר. ותו יש לעיין בדברי הרמב"ם שכתב בפ"ח מהלכות חמץ ומצה (ה"ט) ח"ל: ואח"כ נמשך בסעודה ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכול ושותה כל מה שהוא רוצה לשותות עכ"ל. ודברי הרמב"ם צריכים ביאור מה השמיענו הרמב"ם בזה וכי ס"ד שאינו יכול לאכול מה שרוצה.

והנה באכילת קרבן הפסח נחלקו הראשונים. התוס' (פסחים דף ק"כ ד"ה באחרונה) סוברים דאכלו את קרבן הפסח רק פעם אחת על השובע בסוף הסעודה, ואילו הרמב"ם סובר דאכלו את קרבן הפסח שתי פעמים, פעם הראשונה מיד אחרי אכילת מצה ומרור, ואח"כ נמשך בסעודתו, ובסוף הסעודה אוכל שנית את קרבן הפסח לאפיקומן. והנה לאחר שאוכל את האפיקומן אסור לאכול (פסחים דף קי"ט:), ולפי זה נראה דאתא הרמב"ם להשמיענו במה שכתב דאוכל מה שרוצה לאכול, דהרי הרמב"ם סובר דאוכל את הפסח שתי פעמים, מיד בתחילת סעודתו ואח"כ בסוף הסעודה, א"כ ס"ד דאחר שאוכל את הפסח מיד בתחילת סעודתו אסור להמשיך בסעודה ולאכול אחריו שלחן עורך, דהא אסור לאכול אחרי קרבן הפסח דצריך שישאר טעם הפסח בפיו, כמו שאסור לאכול אחרי אכילת האפיקומן מטעם זה. וזהו דקמ"ל הרמב"ם דמותר לאכול את סעודתו בליל הסדר, וטעם

הפסח ישאר בפיו במה שאוכל את קרבן הפסח שנית באחרונה.

וא"כ י"ל דמסדר הסימנים של הסדר סובר כהרמב"ם, דבזמן הבית היו אוכלים את קרבן הפסח שתי פעמים, וזה שמוחר לאכול כך את קרבן הפסח ולא נאסר באכילה מיד אחרי האכילה הראשונה חידוש הוא, והוא אחר מדיני הסדר, ולכך סדרו כאחר מסימני הסדר.

✓ DISCOVERING GOD IN YOUR EVERY DAY

Rabbi Soloveitchik addresses a challenging passage from the Talmud (*Shabbat* 118b). The passage states that one who recites the cluster of psalms that describe the Exodus from Egypt (Psalms 113–118), known as the *Hallel HaMitzri*, each and every day is committing blasphemy.

The Rav wonders: How could it possibly be sinful to sing praises that describe the miracles of our Exodus each day, especially when we have been told that it is a mitzvah to recall the Exodus on a daily basis?

The Rav offered the following insight:

This selection of psalms focuses exclusively on the miraculous. They describe God transforming the natural order in the world as we know it.

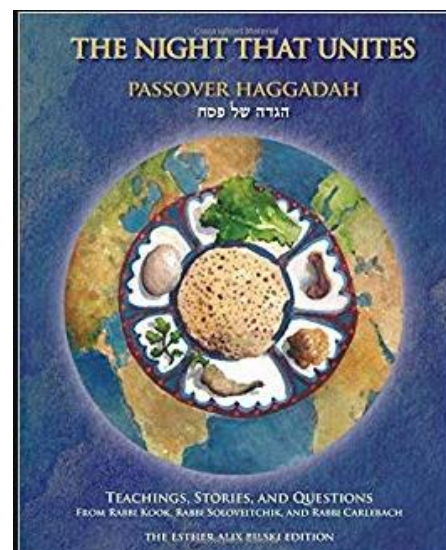
As it says: "When Israel left Egypt . . . the sea split . . . the mountains danced" (Psalm 114).

Rav Soloveitchik explains:

There is a time and place to praise God for the miraculous, namely on the festivals, which mark the times when the laws of nature were suspended.

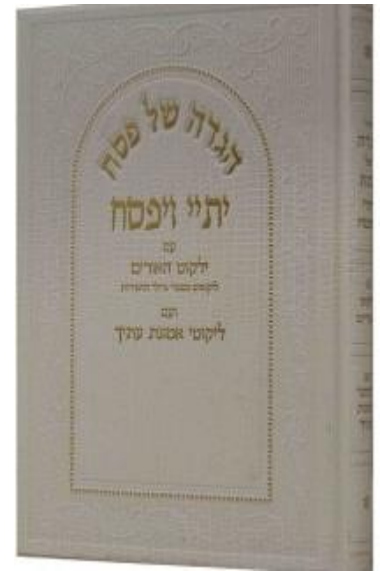
Therefore each year, on the festivals of Passover, Shavuot, and Sukkot, when miraculous events occurred, we sing these psalms which make up the *Hallel*.

However, we are not to sing these psalms each and every day because we are to find God and the "miraculous" within the natural order of this world, and in our daily experiences. On a daily basis, we do not sing of splitting seas or dancing mountains; rather we experience this world, our everyday world, and it is here, in the mundane, that we seek to find God's presence. We sing of the beauty of nature that surrounds us and the glory of the world we live in. God is to be sensed in rushing waves, in the warmth of the sun, in the flowering of the trees in springtime; in the birds effortlessly flying in the sky; in the miraculous capabilities of the human body. It is here, in the everyday world, that our tradition calls on us to "discover" the Supreme Will and to acknowledge the presence of the Creator of the Universe.

חד גדיא וכו', שונרא ואכלה לגדיא וכו'. ומקשים העולם (וראיתי שגם החת"ס נודקק לתרץ קושיא זו) הלא השונרא אכלה הגדיא בחמס, וא"כ צדק הכלבא שתבע עלבונו, וא"כ החוטרא רשע והנורא צדיק והמייא רשע והתורא צדיק וכו'. ולפ"ז בצדק שחט המלאך המו' את השוחט הרשע ושופט כל הארץ חלילה לא יעשה משפט? והנראה בזה ע"פ המעשה הידוע, שבנו של החת"ס ז"ל שאל לאביו קושיא בעניני חקירה ולא ענהו אביו. אחר שלשה ימים קראו והשיב לו תשובה נפלאה על קושיתו. ואמר לו, בני ידוע תדע כי תיכף בהקשותך הייתי יכול להשיבך את תשובתי. רק רציתי לחנך אותך, כי יהודי צריך שיהי' לו היכולת להיות לו קושיא בחקירת אלקות לזמן מה, ואעפ"כ יאמין באלקיו, באמונה פשוטה. ע"כ.

והנה כל ליל פסח, ענינו לקבוע אמונה בלב הבנים ע"י סיפור הנפלאות, ואכילת מצה ומרור, וכוסות, ואמירת ההלל, כל אלה חוברו יחדו בליל התקדש חג לקבוע האמונה בלב הבנים יתד בל ימוט לעולם. ואחרי ככלות הכל, אומרים לו המעשה של חד גדיא ונתעורר בבן קושיא לאלקינו ששחט את המלאך על לא חמס. ובזה מסיימים ההגדה ואין מתרצים לכן כלום על שאלתו. כלומר, אחר סדר קדוש כזה, ששאלת, והשיבו לך, ואכלת ודלת. אחר סדר כזה כבר מוכשר אתה לא להתפעל מקושיות שעדיין לא עמדת על פתרונם. תספיק לך האמונה. המתן והמתן, עד שיבוא הזמן של "ואתא הקב"ה", ואז יתרצו כל קושיות ואיבעיות. ומסיימים חד גדיא חד גדיא. ישראל גוי אחד בארץ והם מספרים

Passing the Torch

חד גדיא, חד גדיא דזבין אבא בתרי זוזי, חד גדיא, חד גדיא

The final part of the *Haggadah* is a song about a chain of events that shows the glory of *Hashem*. It is a simple story that has a lot of esoteric meaning. What I think is most interesting about this story is the narrator. The *Haggadah* begins with the father reciting *Kiddush*, washing, breaking *matza*, and eating *karpas*. Then *Maggid* begins. Aside from the four questions, which are posed by the son, the rest of the *seder* is from the father's perspective, as he tells his child what happened – we were slaves to Pharaoh, *Hashem* saved us, etc. In the final stage of the *seder*, when many have long dozed off (or are trying to catch up with the speed-readers who are trying to finish so they can go to sleep), we sing a song with a different narrator. The father has stepped aside and this song is told from the son's perspective: "One little goat that my father bought for two *zuzim*."

All of a sudden, the baton has been passed along. The next in line has taken the father's place. The *seder* is the night that we transmit our values, teachings, and experiences to our children. How fitting it is to end off by having the son take over! By the *seder*'s end, we have set the stage for the next generation to carry the flag. When the son tells the story of the little goat, culminating in the description of *Hashem*'s glory, we know that we have properly transmitted our *mesora*. We can now go to sleep.

The Chanoch L'naar Haggadah

הגדת חנוך לנער

By
Rabbi Dovid Sukenik ©